

From Reality to Myth: Horse and Centaur in Turkish Culture from an Anthropomorphic Perspective

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt Anıl FİDAN
Malatya Turgut Özal Üniversitesi,
Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi,
Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım
Malatya/TÜRKİYE
mevlut.fidan@ozal.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-3923-7622>.

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 19. 11. 2024
Kabul tarihi-Date of acceptance: 18. 12. 2024
Yayın tarihi-Date of publication: 04. 01. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two External
Değerlendirme-Review: Çift Taraflı Kör Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. Benzerlik taraması- Plagiarism checks Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır. No funds, grants, or other support was received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atf- Citation (Chiago)

Fidan (Mevlüt Anıl). "Gerçekten Mitolojiye: Türk Kültüründe Antropomorfik Açından At ve Centaur". *Anadolu Mecmuası* 3, sy. 8 (Aralık 2024): 58-72. <https://doi.org/xxxxxxxxxxxxxxxxx>

Abstract

The centaur (kentarus), often depicted as a half-human, half-horse figure, appears in the mythology and legends of numerous civilizations. These beings are typically illustrated with the upper body of a human and the lower body of a horse.

Centaur/kentarus embody themes such as the human connection to nature, the contrast between barbarism and civilization, sexual desires and lust, wisdom and mentorship, as well as warfare and chaos. They also serve as archetypes within Jungian perspectives and symbolize mythological heroism.

Anthropomorphic characters, commonly seen in world mythology, also manifest in diverse roles within Turkish culture and mythology. In this study, we aim to explore the origins and manifestations of the centaur/kentarus figure—depicted with a human upper body and equine lower body—as influenced by various narrative structures in world myths, examining its representation and cultural significance within Turkish history and tradition.

Keywords: Centaur, Anthropomorphism, Horse, Human, Turkish Culture

Gerçekten Mitolojiye: Türk Kültüründe Antropomorfik Açından At ve Centaur

Öz

Birçok medeniyetin mitolojisinde ve efsanelerinde yer alan centaur/kentarus (horseman) yarı insan yarı at figürü şeklinde karşımıza çıkan bir karakterdir. Bu varlıklar genellikle bir insanın üst bedeninde ve bir atın alt bedenine sahip şekilde tasvir edilirler

Centaur/kentaruslar, insanın doğa ile ilişkisi, barbarlık ve medeniyet ilişkisi, cinsel arzular ve şehvet, bilgelik ve öğreticilik, savaş ve kaos, arketip olarak Jungcu perspektif ve mitolojik kahramanlık sembolizmi içerisinde kendisine yer bulmaktadır.

Dünya mitlerinde çokça görülen antropomorfik karakterler Türk kültür ve mitolojisinden de farklı rollere sahip birçok farklı karakterle karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada dünya mitlerinde farklı olay örgülerinden kaynaklanmak üzere vücudunun üst kısmı insan, alt kısmı ise at olarak karşımıza çıkan Centaur/Kentarus karakterinin Türk kültüründe nasıl meydana geldiğini ve Türk kültür tarihinde nerelerde görüldüğünü ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Kentarus, Antropomorfizm, At, İnsan, Türk Kültürü

Giriş

Birçok medeniyetin mitolojisinde ve efsanelerinde yer alan centaur/kentarus (horsemen) yarı insan yarı at figürü şeklinde karşımıza çıkan bir karakterdir. Bu varlıklar genellikle bir insanın üst bedeninde ve bir atın alt bedenine sahip şekilde tasvir edilirler.

Centaur/Kentaruslar Yunan mitolojisinde genellikle vahşi, şehvet düşkün ve kavgacı olarak bilinen varlıklardır. Yunan mitoloji panteonunda en iyi bilinen centaur/kentarus figürü ve iyi huylu olanı Chiron'dur. Chiron diğer centaurlardan farklı olarak barışçıl, bilge ve iyi huyludur. Yunan mitinde tanrıların ve kahramanların danıştığı ve birçok konuda rehberlik eden karakter olarak karşımıza çıkar ayrıca birçok olayda uygarlık ile barbarlık arasındaki denge ile gerilimi yansıtır.¹

Roma mitolojisinde de görülen centaur/kentaruslar büyük ölçüde Yunan mitolojisinde olduğu gibidir. Fakat Romalılarda centaur/kentaruslar doğanın ve insanın içsel çatışmalarının bir göstergesi şeklinde sembolik olarak karşımıza çıkar.²

Hint mitolojisinde Kinnara isimli yaratıklar antropomorfik olarak insan ve hayvan birleşiminden meydana gelen fantastik varlıklardır. Kinnaraların üst bedenleri insan şeklinde, alt bedenleri ise kuş bedeni şeklindedir. Müzik, şiir ve doğa ile uyum içinde bulunan Kinnaralar bedensel özellikleriyle daha çok Türk mitolojisinde yer alan Umay figürü ile eşleşmektedir.³ Kinnaralar, centaur/kentaruslar ile benzerlik göstermese de yine insan ve hayvan antropomorfizmi içerisinde yer almaktadır.

Mezopotamya mitolojisinde Urmahlulu adı verilen figürler, Centaur/kentaruslarla benzerlik gösterir. Urmahlular, bir insanın başına ve bir atın ya da aslanın gövdesine sahiptirler. Bunlar, Mezopotamya sanatında koruyucu figürler olarak yer alır.⁴

Türk ve Orta Asya mitolojilerinde Centaur/kentaruslara doğrudan karşılık gelen bir varlık bulunmamakla birlikte, atlarla olan yakın bağ ve at kültürü, bazı figürler üzerinde etkili olmuştur. Örneğin, Tulpar adlı kanatlı at, mitolojik bir varlık olarak büyük öneme sahiptir. Tulpar, kahramanların ve şamanların yardımcısı olarak görev yapar. Şamanların doğaüstü seyahatlerinde onu taşıyan bir varlık olarak görülür.⁵

Centaur/kentarus figürü, modern edebiyat, film ve diğer popüler kültür formlarında yaygın bir şekilde yer almaktadır. Özellikle fantastik edebiyat ve sinemada Centaur/kentaruslar, bilgelik, güç ve doğayla uyum gibi sembollerle ilişkilendirilirler. Örneğin, J.K. Rowling'in Harry Potter serisinde, Centaur/kentaruslar bilgeliği ve öngörü yetenekleriyle bilinirler.⁶

Centaur/kentarus figürü, çoğu zaman insanın vahşi doğası ile medeniyet arasındaki çatışmayı, insanın hayvani yönleri ile akıl ve mantığı arasındaki dengeyi bulma çabalarını sembolize eder. Bu temsil Çin felsefesi ve kozmolojisinde de yer alan "Yin-Yang" kavramını akıllara getirmektedir. Yin ve Yang biri olmadan diğerinin de var olmayacağı karşıt güçleri temsil etmektedir. Tam olarak centaur/kentaruslar burada medeniyet ve kaos arasındaki karşıtlık ve tamamlayıcılık rolünü sembolik olarak üstlenen akıl üstü varlıklar olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda, doğanın güçleri ve insanın bu güçlerle nasıl etkileşime geçtiğini de gösteren güçlü bir semboldür.

Centaur/kentarus figürü, mitolojilerde ve kültürel anlatılarda, insan doğasının iki yönünü, hayvanı ve insanı birleştirir ve bu birleşimden doğan çatışmaları, ahlaki dersleri ve derin sembolik anlamları ifade eder.

¹ Robert Graves, *The Greek Myths*, (Harmondsworth: Penguin Books, 1955), 360.

² Thomas Bulfinch, *Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi* (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2012), 116.

³ Heinrich Zimmer, *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Semboller* (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2004), 119.

⁴ Jeremy Black ve Anthony Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü; Tanrılar - İfritler – Semboller* (İstanbul: Köprü Kitapları, 2018), 38.

⁵ Serdar Gürçay, "Mitolojilerde Uçan At Motifi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma," *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi* 5, S. 8 (2019): 48.

⁶ "Centaur," Harry Potter Wiki, Ekim, 28, 2024, <https://harrypotter.fandom.com/wiki/Centaur>

Centaur/Kentarus İsmi Etimolojisi

Centaur/Kentauros (Κένταυρος): Yunan mitolojisinde Kentauros (çoğul: Kéntauroi) terimi, Thessalia bölgesinde yaşayan efsanevi yaratıklara verilen addır. Bu kelime, büyük olasılıkla eski Yunancada kentein (κεντεῖν) yani “delmek” ya da “yaralamak” ve tauros (ταῦρος) yani “boğa” kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Etimolojik olarak bakıldığında “boğa yaralayıcısı” anlamına gelen bu terimler Centaur/Kentaur’un aslında ilk mitlerde yarı at, yarı insan varlıklar olarak değil, boğa avcısı olarak karşımıza çıkma ihtimalini sunmaktadır.⁷

Mısır ve Akdeniz coğrafyalarındaki etimolojiye baktığımızda Centaur/Kentarus kelimesinin kökeninin Yunan mitlerinden önce var olan Akdeniz kültürlerinde veya Mısır mitolojisinde var olan benzer yaratıklara dayanabileceği öne sürülür. Görülen o ki Yunan mitlerinden önce Akdeniz coğrafyalarında görülen mitolojik figürlerin Yunanlılar tarafından yeniden yorumlanması sonucu ortaya çıkmış olabilir. Bu yargı dilbilimsel olarak değil daha çok kültürel etkiler ve mitolojik bağlantılar üzerinden ileri sürülmektedir.

Homeros’un metinlerinde Centaur/Kentaruslar genellikle vahşi ve kavgacı yaratıklardır. Metinlerde bu hayvanların kökenlerine dair herhangi bir açıklamaya yer verilmemektedir.⁸

Modern dil bilimcilerine göreyse kelimenin kökeni hakkında kesinlik içeren bilgilerin neredeyse imkânsız olduğu fakat Centaur/Kentarus kelimesinin muhtemel olarak Yunan kültürüne ait bir terim olduğunu ve Yunanlıların “atlı göçebe kavimlerle olan karşılaşmaları” sonucunda bu terimi geliştirmiş olabileceğini öne sürerler. Söz konusu olan bu kavimler muhtemelen atları ustalıklı kullanan ve savaşlarda atla daha çok etkili olan gruplar olmalıdır.

Söz konusu olan çalışmamız işte tam olarak yukarıdaki Modern dil bilimcilerinin yorumu üzerine meydana getirilmiş olup Türklerin atçılık ve atlı savaşı (Süvari ve Atlı Okçuluk) kültürü ile olan kuvveti ve bu kuvvetini doğu kavmi olarak batıda yer alan Yunan kavimleri üzerine kullanmasıyla Centaur/Kentarus’un gelişmesinde alabileceği rolü ortaya koymaya çalışacağız.

Centaur/Kentarus Sembolizmi

Centaur/kentaruslar, insanın doğa ile ilişkisi, barbarlık ve medeniyet ilişkisi, cinsel arzular ve şehvet, bilgelik ve öğreticilik, savaş ve kaos, arketip olarak Jungcu perspektif ve mitolojik kahramanlık sembolizmi içerisinde kendisine yer bulmaktadır.

İnsan doğası ile ilişkisi: Centaur/kentaruslar insanın hem hayvansal iç güdülerini hem de insani rasyonalizmini karşılamaktadır. Burada at bedeni doğayı, vahşiliği temsil ederken, insan bedeni düşüncüyü, aklı ve medeniyeti sunar. Bu ikilik sürekli insanın içgüdüsel arzularını ve rasyonel düşünceleri arasında denge kurma çabasını yansıtır. Centaur/kentarus figürü burada denge sembolizmi göstermektedir.⁹

Barbarlık ve Medeniyet: Centaur/kentaruslar vahşi doğayı sembolize ederken aynı zamanda barbarlık, kaos ve kontrolsüz güçlerde bu vahşi sembolizm içerisinde yer almaktadır. Buna karşılık bir denge unsuru olarak karşımıza çıkan centaur/kentaruslar medeniyet, yasa, ahlak ve düzenle de özdeşleştirilmektedir. Centaur/kentaruslar bu iki çerçevenin kesişim noktasında yer alarak insanın doğaya karşı savaşını ve doğayla uyumunu sembolize eder.¹⁰ Yine yukarıda bahsettiğimi Çin felsefesi ve kozmolojisinde yer alan Yin-Yang kavramında yer alan biri olmadan diğerrinin de olamayacağı düşüncesini karşılayan sembolik bir varlık olarak karşımıza çıkar.

Cinsel Arzular ve Şehvet: Centaur/kentaruslar özellikle Yunan mitolojisi içerisinde vahşi doğası çerçevesinde cinsel arzuları ve şehveti ayrıca kontrolsüzlüğü de temsil etmektedir. Yine Yunan mitolojisi içerisinde yer alan Chiron gibi centaur/kentaruslar bu arzuların insan aklı tarafından kontrol edilebilmesi

⁷ Alex Scobie, “The Origins of ‘Centaur’”, *Folklore* 89, No. 2 (1978): 142.

⁸ Homer, *İlyada – Odyssea*, çev. Mümin Semerci (İstanbul: MY Kitap, 2011).

⁹ Charles P. Smith, “*The Path of the Centaur: Insights into Facilitating Partnership With Horses to Improve People’s Lives*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi., (Prescott College Sustainable Education, 2012), 108.

¹⁰ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993), 216.

gerektiğini ve böylelikle yüksek bilince ulaşip cinsel dürtüleri nasıl kontrol edilmesi gerektiğini de sembol etmektedir.¹¹

Bilgelik ve Öğreticilik: Chiron gibi bazı Centaur/Kentaruslar bilgeliğin yanında eğitim ve şifa ile de ilişkilendirilmektedir. Bu da Centaur/kentarus'un sadece içgüdüsel şiddetlere sahip bir varlık olmadığını aynı zamanda bilgeliğin ve rehberliğin de sembolü olduğunu göstermektedir.¹²

Doğa ve İnsan Arasındaki Bağlantı: Centaur/kentarus yarı at ve yarı insan formunda olmasından kaynaklı olarak doğayla derinlemesine bir bağlantıyı da sembolize etmektedir.

Özgürlük ve Sınırlar: Centaur/kentaruslar yarı insan olmanın ve hayvansal özelliklerine bağlı olarak özgürlük ve doğa içerisinde bir bağlantıya sahiptir. Atların hızlı ve vahşi doğası, sınırları aşmaya meyilli özgürlüklerini de simgeler. Fakat burada insansı tavrı bu özgürlüğü kontrol altına almayı ve sınırlamayı ifade etmektedir.¹³

Savaş ve Kaos Ruhu: Özellikle Yunan mitlerinde Centaur/kentaruslar savaşçı bir ruhla ve kaosla ilişkilendirilir. Savaşlarda yer alırlar ve genellikle bu mücadelelerinde kaos yaratırlar. Bu insanın iç dünyasında yer alan savaşçı ruhunu ve içsel kaosunun bir sembolü olarak görülebilir.

Arketipik Sembolizm: Carl Jung'un sunmuş olduğu arketip teorisine göre Centaur/Kentarus figürü insanın bilinç dışı ve bilinçli zihin arasındaki çatışmayı temsil eder. İçgüdüsel arzular ve kontrol edilmesi gereken karanlık yönler bu arketipte simgelenir. Jungcu analizde, Centaur/Kentarus arketipi, bireyin kişisel gelişiminde karşılaştığı içsel çatışmaların ve bu çatışmaları çözerek daha yüksek bir bütünlüğe ulaşma çabasının bir ifadesi olarak yorumlanabilir.¹⁴

Mitolojik Kahramanlıklar: Centaur/Kentaruslar kahramanlık mitlerinde önemli bir figür olarak karşımıza çıkar. Kahramanlar, genellikle Centaur/Kentarus'lar gibi yarı insan-yarı hayvan varlıklarla karşılaşır ve bu varlıklarla olan etkileşimleri, kahramanın kendi içindeki vahşi doğayı ehlileştirme ya da bu doğayı anlamlandırma sürecini temsil eder. Bu, kahramanın kendi içsel yolculuğunun bir parçasıdır.¹⁵

Centaur/Kentarus sembolizmi, insan doğasının çok katmanlı yapısını, doğa ile olan bağını ve içsel çatışmalarını derinlemesine yansıtan hem mitolojik hem de psikolojik bir figürdür.

Göksel ve Astrolojik Olarak Centaur/Kentarus

İnsanoğlu eskiçağlardan beri hayatı anlamlandırma yolunda sarf ettiği çabalar içerisinde en çok gökyüzüne önem vermiştir. Gökyüzü ve gök cisimlerinin hareketlerini takip ederek astronomi ilminin geliştiren insanoğlu, bu hareketlerin insanın hayatını etkilediğini tespit etmiştir¹⁶. Astrolojinin konusu özellikle beşerî olayların yorumlanmasında ve insanın geleceğine yönelik olarak gökyüzündeki burç ve gezegenleri etkin kılma çabasıdır.¹⁷

Antik dönem içerisinde Güneş ve Ay hareketlerinin yanı sıra Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter ve Satürn gözle görülebilmekte ve belli bir ahenk içerisinde hareket ettikleri izlenebilmekteydi. Bunun neticesinde Güneş ve Ay'a bağlı olarak kral merkezli yönetim, saray ile tapınaklar yapılmakta hatta halkın sosyal yapılanması dahi etkilenmekteydi.¹⁸

Yunan medeniyeti içerisinde astronomi ve astroloji iki farklı olgu olarak karşımıza çıkar. Astronomi tahminlerine güvenilebilir bir olgu olarak karşımıza çıkarken, astroloji tespit edilebilir bilgilerin olduğu

¹¹ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, 216.

¹² H. Dawson, "Chiron the Centaur," *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 4, No. 3 (1949): 267.

¹³ John B. Vickery, "The Centaur: Myth, History, and Narrative," *The Johns Hopkins University Press* 20, No. 1 (1974): 42.

¹⁴ Aslı Tekauüt, Emine Öksüz, Gülten Güvenç, ve Emine İyigün, "Kavram Analizi: Yaralı Şifacı," *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi* 7, S. 2 (2024): 580.

¹⁵ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, 216.

¹⁶ Hayrunisa Turan, "İslam Sanatında Kantûrus (Kentaur) Tasviri," *Sanat Tarihi Dergisi* 30, S. 1 (2021): 151.

¹⁷ Ahmet Çaycı, *Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002), 12.

¹⁸ Ahmet Çaycı, *Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri*, 18-20.

fakat güvenilir olmayan bir olgu olarak sunulur.¹⁹ Babillere göre “Yay” burcu centaur/kentaur figürü ile temsil edilmekte ve hatta Babil eğitiminde önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte Babillerde görülen bu olgu daha sonra Mısır ve Yunan astrolojisini de simgesel anlamda etkilemiş görülmektedir. Antik çağdan devralınan yay burcunun simgesel olarak centaur/kentarus şeklindeki tanımı batı sanatının geç dönemlerine, hatta günümüze kadar sürdürdüğü görülmektedir.²⁰

Tüm bunların yanı sıra İslamiyet öncesi ve sonrası Türklerde astronomi ve astroloji yine yönetim alanında ve halkın sosyal durumunu etkileyecek şekilde kullanılmıştır. İslami astronomi çerçevesinde centaur/kentarus figürü “Yay” burcunun simgesi olarak karşımıza çıkar.²¹ İslam çerçevesinde yapılar ve özellikle madeni eserlerde centaur/kentarus figürüyle sıkça karşılaşılır. Artuklu sikkeleri içinde yer alan Helenistik uygulamalar dikkatle incelendiğinde Mardin Müzesi 5309 Envanter numaralı sikkenin ön yüzünde centaur/kentarus karakterine yer verildiği (Resim 1) bunun da siyasal, sosyal ve ticari hayatta kabul görüldüğü anlaşılmaktadır.²²

Yunan Kültürlerinde Centaur/Kentarus

Centaur/Kentarus figürü, antik Yunan mitolojisinin Anadolu’daki etkisiyle birlikte bu coğrafyada da önemli bir yer edinmiştir. Anadolu, birçok farklı kültürün ve uygarlığın kesiştiği bir bölge olduğundan, Centaur/Kentarus figürü de bu zengin kültürel mirasın bir parçası hâline gelmiştir. Bu yaratıkların Anadolu kültürlerindeki yansımaları, özellikle Yunan etkisinin güçlü olduğu dönemlerde ve bölgelerde gözlemlenir.

Antik Yunanlılar, MÖ 1. binyıldan itibaren Ege kıyıları boyunca koloniler kurarak Anadolu’ya yerleşmişlerdir. Bu süreçte Yunan mitolojisi, Anadolu’nun yerli kültürleri üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Alexandre Green *İspanya’nın Gelişimi* isimli çalışmasında Azteklerin İspanyol süvarilerinden çokça etkilenerek onları bir centaur/kentarus karakteri olarak görmelerinden bahsetmektedir.²³ Ata binmeyen ve atı çok fazla kullanmayan Helen kültürü içerisinde de ata binen, atları çok iyi kullanan ve atlı savaş kabiliyeti yüksek kabilelere karşı bir tepkiden kaynaklı olarak Centaur/Kentarus figürü bir teori olarak ortaya çıkmıştır. Bu tür etkileşim ve tepki konusu sonucu olarak Centaur figürü Anadolu mitolojisine ve sanata girmiştir.²⁴ Anadolu’nun batısında yer alan Lydia, Ionia ve Karia gibi bölgeler, Yunan kültürünün yoğun olarak etkilediği alanlar arasında yer alır. Bu bölgelerde bulunan antik kentlerde, özellikle Yunan mitolojisinin karakterleri ve figürleriyle süslenmiş mimari ve sanat eserleri bulunmuştur. Bu eserlerde Centaur/Kentarus figürü de sıkça yer almıştır.

Yunan kolonilerinin etkisiyle, seramik ve çömlek sanatı Anadolu’da yaygınlaşmıştır. Bu sanat eserlerinde Centaur/Kentarus figürleri sıkça görülür. Bu figürler, genellikle mitolojik hikayeleri anlatan sahnelerin bir parçası olarak tasvir edilmiştir. Bu tür eserler, Yunan kültürünün Anadolu’da yayılmasının ve yerel sanatçılar tarafından benimsenmesinin bir göstergesidir (Resim 2).

Roma İmparatorluğu’nun Anadolu’yu fethetmesiyle birlikte, Yunan mitolojisi ve Roma kültürü arasında bir karışım yaşanmıştır. Romalılar, Yunan mitolojisini benimsemiş ve kendi kültürel yorumlarıyla bu mitleri yeniden işlemişlerdir. Anadolu’da Roma dönemine ait birçok sanat eserinde Centaur/Kentarus figürleri yer alır. Bu eserler hem Yunan hem de Roma mitolojisinin ortak ürünleri olarak görülebilir.

¹⁹ Şerife Özketen, “Astroloji ve İnsan İradesi Üzerine Bir Değerlendirme,” *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8, S. 16 (2021): 151.

²⁰ Şerife Özketen, “Astroloji ve İnsan İradesi Üzerine Bir Değerlendirme”, 153.

²¹ Ahmet Çaycı, *Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri*, 109.

²² Evin Bilge, “Mardin Artuklu Sikkelerine Yansıyan Hellenistik Semboller,” *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* 5, S. 2 (2022): 278; Necla Akkaya, “Mardin Müzesindeki İslami Dönem Sikkelerden Örnekler” *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, (Konya Selçuk Üniversitesi 2011).

²³ Alan Green, *Spanish Progressive* (1933), 249.

²⁴ Elizabeth Atwood Lawrence, “The Centaur: Its History and Meaning in Human Culture,” *The Journal of Popular Culture* 27, No. 4 (1994): 57.

Romalı sanatçılar, Anadolu'da ürettikleri eserlerde Centaur/Kentarus figürlerini kullanmışlardır. Bu figürler hem mitolojik hem de dekoratif amaçlarla kullanılmıştır. Özellikle seramikler (Resim 3), mozaikler, freskler ve heykellerde Centaur/Kentarus figürleri sıkça görülür. Bu eserler, Anadolu'nun Roma dönemindeki kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini yansıtır.

Anadolu Selçuklulari döneminde yazılmış olan Nasreddin Sivas-i tezkiresi ve Abdurrahman Es-Sufi'nin Sabit Yıldızları adlı yazma eserler Anadolu'da ve Anadolu'ya yakın çevrelerden olan Irak bölgesinde ortaya çıkmış ve farklı koleksiyonlara dağılmıştır.²⁵ Söz konusu bu yazma eserlerin içerisinde yer alan burç tasvirleri tanımında görsel olarak “yay” burcunu temsilen insan başlı, at vücutlu olacak şekilde centaur/kentarus karakterinde yapıldığı görülmektedir (Resim 4-5).

İslam Öncesi Türk Mitolojisindeki Karakterler ve Centaur/Kentarus

İslamiyet öncesi Türk kültüründe Centaur/Kentaur figürüne doğrudan bir referans bulunmamakla birlikte Centaur/Kentarus figürüne benzer olacak temalar ve figürler folklorik anlatılarda yer bulmuştur. Türk mitolojisi, zengin bir hayvan ve insan karışımı yaratıklar panteonuna sahiptir ve bu bağlamda Centaur/Kentarus'a benzer figürler veya kavramlar ortaya çıkabilir.²⁶

Türk mitolojisinde yaratıklar ve hayvan – insan karışımları, yarı hayvan ve yarı insan figürleri İslamiyet öncesi Türk Mitolojisinde çokça yer almaktadır. Bunlardan biri Asena adlı bir dişi kurt figürüdür ve Türklerin köken mitiyle ilgili olarak karşımıza çıkar. Asena, bir kurttan türeyen Türk halkını koruyan yarı kutsal bir varlıktır. Ancak, bu figür yarı insan yarı hayvan şeklinde değil, daha çok kutsal bir hayvan olarak ele alınır. Bu tür figürler Türklerin doğa ile olan güçlü bağlarını ve doğada yer alan hayvanları da kutsal olarak görmelerini yansıtmaktadır.²⁷

At, geyik, dağ keçisi ve yırtıcı kuşlar Türk mitolojisinde kutsal olarak kabul edilir ve bazen bunlar yarı insan yarı hayvani özellikleriyle tasvir edilmektedir. Bu yaratıklar genellikle savaşçı, lider, yol gösteren gibi ya da kutsal özellikleriyle karşımıza çıkar.

Bozkurt ve kurt figürleri Türk milletinin atası ve koruyucusu olarak kabul edilir. Kurt Türklerin totem hayvanlarından biridir ve Türk mitolojilerinde sık sık farklı görevlerde görülmektedir. Kurt yarı insan ve yarı hayvan olarak değil daha çok kutsal olarak kabul edilip Türklerin doğa ve tabiata olan bağlılığı olarak karşımıza çıkar.²⁸

Türk mitolojisinde kartal ve yırtıcı kuşlar önemli bir yer tutar ve çoğunlukla güç, koruyuculuk ve kutsallık sembolleri olarak görülürler. Kartal, özellikle Gök Tanrı inancında göğün ve yükseklerin hâkimi olarak kabul edilir. Yükseklerde uçuşması ve keskin görüşü nedeniyle, kartal göksel ve ilahi güçlerle ilişkilendirilmiştir. Gök Tanrı'nın elçisi ve yeryüzü ile gökyüzü arasındaki köprü olarak da kartal figürü kullanılır. Ayrıca kartallar, ruhların gökyüzüne taşınmasında ve ölümlere eşlik eden varlıklar olarak görülür. Diğer yırtıcı kuşlar da Türk mitolojisinde saygı görür. Örneğin, şahin ve doğan gibi kuşlar, cesaret, savaşçılık ve avcılık sembolleri olarak değerlendirilir. Bu kuşlar, Türklerin göçebe yaşam tarzında ve avcılık kültüründe önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bu kuşlar aynı zamanda Türk savaşçıları ve hakanları tarafından güç ve asaletin simgesi olarak kullanılmıştır. Kartal ve diğer yırtıcı kuşların Türk mitolojisindeki bu merkezi rolü, doğayla olan derin bağlantıyı ve göçebe Türk halklarının avcılık kültürünü yansıtır. Hem koruyucu hem de kutsal varlıklar olarak saygı duyulmuş, kahramanlık ve savaşla ilişkilendirilmişlerdir.²⁹

²⁵ Ezgi Temekoğlu ve Ali Baş, “Irak Merkezli Selçuklu Dönemi Minyatürlü Yazmalarında Melek Tasvirleri,” *I. Uluslararası Selçuklu Tarihi Coğrafyası (Suriye - Irak - Filistin) Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (2020): 639.

²⁶ Yaşar, Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, (Kabalcı Yayın Evi 2015)131-169.

²⁷ Mehmet Alparslan Küçük, “Geleneksel Türk Dini'ndeki ‘Ana / Dişil Ruhlar’a Mitolojik Açından Bakış,” *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2013): 123.

²⁸ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi II* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995), 111.

²⁹ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi II*, 127.

Türkler Orta Asya bozkırlarında hem yerleşik hayat kurarken hem de atlı göçebe gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. At, Türk kültüründe sadece bir ulaşım ve binek hayvanı olarak değil, aynı zamanda kutsal ve mitolojik bir varlık olarak karşımıza çıkar.

Türkler, İslam öncesi dönemde, İran ve Çin gibi komşu kültürlerle yoğun etkileşim hâlindeydi. Bu kültürlerin mitolojilerinde de yarı hayvan yarı insan figürleri bulunur. Özellikle İran mitolojisinde, insan başlı hayvan figürlerine rastlanır. Bu tür figürler, Türk mitolojisinde de bazı izler bırakmış olabilir, ancak Centaur/Kentarus'un doğrudan bir karşılığı bulunmamaktadır.³⁰

İslam öncesi Türk kültüründe Yunan ve Roma etkisi doğrudan belirgin olmasa da bu medeniyetlerle dolaylı ticaret ve etkileşimler olmuş olabilir. Ancak bu etkileşimler, Centaur/Kentarus figürünün Türk mitolojisine doğrudan girmesine neden olacak kadar güçlü olmayabilir. Fakat Türkler İslam'ı kabul ettikten sonra Yunan ve Roma mitolojisiyle daha fazla etkileşime girmişlerdir. Ancak bu etkileşimler, daha çok İslam kaynaklı hikayeler ve mitolojik anlatılar aracılığıyla olmuştur. Dolayısıyla, Centaur/Kentarus figürü İslam sonrası Türk kültüründe de belirgin bir yer edinmemiştir.

İslam öncesi Türk kültüründe Centaur/Kentarus figürünün doğrudan bir karşılığı yoktur. Ancak, Türk mitolojisinde atlar, kurtlar, dağ keçileri ve yırtıcı kuşlar gibi hayvanlarla birleşen ya da onlarla güçlü bağlar kuran insan figürleri mevcuttur. Bu figürler, Centaur/Kentarus'a benzer bir sembolizmi taşıyabilir. Atlı savaşçı kültürü, Türklerin mitolojilerinde yarı insan yarı hayvan figürlerinin gelişmesine zemin hazırlamış olabilir, ancak bu figürler, daha çok doğayla bütünleşmiş kutsal varlıklar olarak ortaya çıkar. Bu bağlamda, Centaur/Kentarus figürünün Türk mitolojisindeki yansımaları, doğrudan bir benzerlikten ziyade, daha genel bir doğa-insan ilişkisinin sembolizmi olarak yorumlanabilir.

Antropomorfizm açısından Türklerde At ve Centaur/Kentarus Figürü

Antropomorfizm insan özelliklerinin veya insana özgü niteliklerin insan dışı varlıklara, nesnelere veya doğaya atfedilmesidir.³¹ Antropomorfizm kavramı sözlü ve görsel sanatların yanı sıra psikoloji, din ve mitolojide de sıkça kullanılır. Bu çalışma içerisinde antropomorfizmi din ve mitoloji çerçevesinde daha çok görsel sanatlar çerçevesinde ele alacağız.

Antik Yunan ve Roma dönemlerinde yaygın olan pagan inançlarında tanrılar ve mitolojik figürler insana benzer biçimlerde tasvir edilmişler ve öfke, sinir, aşk, acı gibi insani duygulara hakim olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Antik Yunan din panteonunda yer alan Tanrıların tamamı yeryüzü insanları gibi duygu ve düşünceleri içerisinde yaşarken, aynı zamanda insanüstü güçler ve özellikler de sergilemektedirler.

Orta çağ sanatlarında da antropomorfik imgeleri yine din ve mitoloji alanında görmektediriz. Bu çağda tanrılar, azizler hatta Hristiyanlıktaki dört İncil yazarı da simgesel olsa dahi antropomorfik bir belirteç sunmaktadır.

Rönesans döneminde insan figürü sanatın merkezinde yer alırken, Leonardo da Vinci, Raphael ve Michelangelo gibi sanatçılar, insan formunu mükemmelleştirerek yine heykel ve resim sanatlarında antropomorfik çalışmalara yer vermişlerdir.

Modern ve Çağdaş sanatlarda da birçok sanatçı çalışmalarına duyguları düşünceleri katarken antropomorfizmden faydalanmaktadır. Antropomorfizmin sanat üzerindeki etkisi sadece olumlu olarak değil bazen eleştirilere de maruz kalmıştır.³² Eleştirmenler insan dışı varlıkların insani özellikleri asla doğru olarak yansıtmayacağını bunun tamamen yanıltıcı olabileceğini ve insan doğasının yanlış anlaşılacağını da savunmaktadırlar.

³⁰ Mitat Çekici, "Pers Mitolojisi ve Despotizm Sembölü Zahhâk," *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 6, S. 3 (2019): 1334.

³¹ Özlem Dökeroğlu Tekdemir, "Bir Sanat Biçimi Olarak Antropomorfizm," *Sosyal Bilimler Dergisi* 6, S. 38 (2019): 215.

³² Habib Şener, "David Hume'un Tanrı Anlayışı ve Antropomorfizm Eleştirisi," *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11 (2017): 266.

Buradaki çalışma noktamızsa tarih boyunca birçok inanç sisteminde ve kültür alanlarında karşımıza çıkan Centaur/Kentarus karakterinin Türk kültüründe yer alan Süvari karakterinin Türk kültürü dışındaki farklı kültürlerde antropomorfik bir karakter olarak görülmesi ve bu başkalaşımın nasıl olabileceği yönündedir.

Türkler tarih boyunca doğa ve doğada yer alan bütün canlılarla bütünleşik bir hayat içerisinde olmuştur. Orta Asya dolaylarında hem yerleşik hayat süren hem de göçebe yaşama uyum sağlayan Türklerin bu süreçte hayatlarında en büyük rolü atlar üstlenmiştir. Atlarla göçebe yaşam tarzında hızlı hareket ederek gündelik yaşamını kolaylaştırırken, avcılık ve savaş dönemlerinde at üstünde çeşitli taktik ve manevralarla karşısında yer alan her şeye karşı üstünlük sağlamışlardır.³³

Türklerin atlara olan bağlılığı sadece avcılık ve savaş süreçlerinde değil aynı zamanda sosyal hayat ve ölümden sonra da devam etmiştir. Atlar Türk töresinde neredeyse ailenin bir parçası olarak görülmektedir çünkü ailede yas meydana geldiğinde ya da atın sahibi hayatını kaybettiğinde atın kuyruğu kesilirdi. Ayrıca savaş sırasındaysa atların kuyrukları genellikle düğümlenir bu da bazı araştırmacılar tarafında atların manevra özelliğini arttırdığı söylenirken bazı araştırmacılar tarafında bunun kahramanlık alameti olduğu savunulur.³⁴

Türklerde öldükten sonra öteki dünya olarak nitelendirilen alemde yeniden doğduğu ve orada yarım kalan hayatın devam ettiğine inanılıyordu. Çünkü Pazırık kurganları hakkında yapılan arkeolojik çalışmalar da ortaya çıkarılan mezar odalarında birçok at iskeletleriyle birlikte at koşum takımları, savaş aletleri ve birçok kap kaçaklar ortaya çıkarılmıştır. Böylece ölen bir birey atları ve diğer şahsi eşyalarıyla defnedilerek öteki dünya aleminde kullanacağına dair bir inanca hakimdi.³⁵

Atlar sadece şahsa ait kullanımda değil aynı zamanda toplumunda içinde yer aldığı bahar ve mevsim geçişlerinde at yarışları, at güreşleri, cirit, atlı top oyunları ve diğer atlı eğlenceler de yapılmış burada at binicileri at üzerindeki hünerlerini göstermektedirler.³⁶ Atlarla olabildiğince birlik ve beraberlik içinde olan Türkler 12 Hayvanlı Türk takviminde de kullanılmak üzere kendi ikonografilerinde “at cin”lerine yer vermektedir. Bu at cinleri zaman zaman insan motifini de simgelemektedir.³⁷

Atlarla bu denli haşır neşir olan Türkler hakkında bir bilgiyi de Eberhard Proto Türk kavimlerinden olan H’yung-nu’ların bir kolu olan “maging ya da macing”ler hakkında bilgi verirken bunların “üst tarafları insan alt tarafları at” şeklinde sunmaktadır.³⁸

Kafesoğlu’nun³⁹ aktarımlarına göre W. Koppers atın ehlileştirilmesi “atlı-çoban” kültürünün sahibi olan Türklere atfetmek gerektiğini ve bunun medeniyetlerce at kültürünün gelişmesinde önemli bir adım olduğunu vurgular. Öte yandan F. Flor’da atın Türkler tarafından insanlık hizmetine sokulduğunu vurgularken, W. Schmidt ise atların ehlileştirilmesinin ilk Türkler tarafından yapıldığını açıklamaktadır. Türklerde at yetiştiriciliği bilgilerine ek olarak Bahattin Ögel, *İslamiyet Öncesi Türk Kültür Tarihi*⁴⁰ adlı çalışmasında Türkistan’daki Türk devletlerinde 15-50 yaş arası herkesin en az 3 atı olduğunu ve Çin Sung devri şairlerinden Çinli bir şairin deyişine göreyse 5.000 Uygurlunun 10.000 atı vardır.⁴¹

Yukarıdaki bazı etnolojik araştırmalar dahilinde ve tarihi süreç içerisinde Türklerin atlarla olan münasebetleri neredeyse hiç bitmeyerek Sanayi devrimi ve sonrasına kadar sürmüştür. Bu tarihi süreç

³³ Kayrat Belek, “Eski Türklerde At ve At Kültürü,” *Gazi Türkiyat* 16, (2015): 114.

³⁴ İlhami Durmuş, “Türk Kültür Çevresinde At,” *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5, S. 1 (2021): 8.

³⁵ Yaşar Çoruhlu, *Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016), 22.

³⁶ İbrahim Kafesoğlu, “At,” *TDVİA*, C. 4 (1991): 26

³⁷ Emel Esin, *Türk Sanatında İkonografik Motifler* (İstanbul: Kocabalı Yayınları, 2004), 260.

³⁸ Wolfram Eberhard, *Çin’in Şimal Komşuları* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996), 78.

³⁹ İbrahim Kafesoğlu, “At,” 26.

⁴⁰ Bahaeddin Ögel, *İslamiyet Öncesi Türk Kültür Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984)

⁴¹ Bahaeddin Ögel, *İslamiyet Öncesi Türk Kültür Tarihi*, 366

içerisinde 11. yüzyılda *Divan-ü Lügat-it Türk*'te Kaşgarlı Mahmud'unda açıkladığı “kuş kanatın, er atın” (Kuş kanadıyla, er atıyla övünür) şeklinde deyimini de yer almaktadır.⁴²

Türk ile atın birbirini tamamlayan iki unsur olarak görüldüğünü yine 11. Asrın meşhur İslam müelliflerinden olan Cahiz’inde “Türkün silahı, hayvanı, koşum takımları ile ilgili her şeyi yanında bulunur... Öyle at sürer ki onun dışındakiler geride kalır ve Türk hızla koşan at üzerinde dört yana ok atar... Türk atını kendisi terbiye eder, yetiştirir, adını söyleyince atı onu takip eder... Türkün ömrünün fazlası atı üzerinde geçer...” ifadesi bulunmaktadır.⁴³

Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen Türklerin yetiştirmiş olduğu atlar Selçuklu kaynaklarında “Türkmen Atı” olarak geçmektedir. Türkistan neslinden olan bu atlar orta boylu, küçük biçimli bir baş ve kısa kulaklı, güçlü göğüs yapısına sahipti. Bu özellikleriyle birlikte hızlı ve dayanıklı olan bu atların bir kısmı damızlık olarak ayrılır sonra geri kalanı iğdiş edilirdi. Bunun sonucunda 13. yüzyılda Anadolu Selçuklular döneminde “Yabanlu Pazarı” olarak bilinen pazarda yabancı tüccarlara iğdiş edilmiş atların satıldığı ve bu ihraçtan büyük gelir elde edildiği bilinir.⁴⁴

Osmanlı döneminde de atlara verilen önem önceki dönemler kadar dikkat çekiciydi. Özellikle Osmanlı’nın ilk askeri teşkilatı kurulurken yayaların yanı sıra “müsellem” adı verilen süvari birlikler de bulunuyordu. İlerleyen zamanlarda Osmanlı ordusunun temelini oluşturan tımarlı sipahiler, akıncılar ve kapıkulu süvarileri yine atlı birliklerden oluşmaktaydı. Osmanlılarda yine en etkili haberleşme ve taşıma aracı olarak atlar kullanılmıştır.⁴⁵

Yukarıdaki anlatılara ek olarak Türkler kendisinden ziyade atına daha çok önem vermektedir. Atlarını kendileri yetiştirir, kendileri açken atlarını besler, ömrünün günlerini toplasan at üzerindeki daha fazladır, Türk kültüründe kapısında atı olana ulu-yüce olarak bakılırdı, Türke dile benden ne dilersen denildiğinde at, avrat, silah demektedir.⁴⁶

Sonuç

Dünya mitlerinde çokça görülen antropomorfik karakterler Türk kültür ve mitolojisinden de farklı rollere sahip birçok farklı karakterle karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada dünya mitlerinde farklı olay örgülerinden kaynaklanmak üzere vücudunun üst kısmı insan, alt kısmı ise at olarak karşımıza çıkan Centaur/Kentarus karakterinin Türk kültüründe nasıl meydana geldiğini ve Türk kültür tarihinde nerelerde görüldüğünü ortaya koymaya çalıştık.

Dünya mitolojilerinde yersel, göksel, ruhani ve rasyonalizme dönük olmak üzere farklı mitolojik karakterler yer almaktadır. Bu mitler içerisindeki her bir karakterin bazen tek bazense birden çok görevleri vardır. Centaur/Kentarus karakteri de bunlardan biri olup her medeniyette farklı özellikleri temsil eden bir mitolojik bir karakter olarak karşımıza çıkar. Birçok medeniyetin mitolojik panteonunda yer alan centaur/kentarusların ortak noktada bulunduğu yer ise astroloji bilimi çerçevesinde kalmaktadır. Centaur/kentaruslar astrolojide yay burcunun sembolü olması gerçeği neredeyse bütün medeniyetlerce kabul görmüş bir gerçektir.

Türk kültür tarihi içerisindeki mitolojilerde ve destanlarda sıkça görülmeyen antropomorfik mitolojik bir karakter olan centaur/kentaruslar Türk kültürü içerisinde kendi iç dinamiklerinden doğmamış oldukları görülmektedir. Buna karşılık olarak Türklerle sürekli mücadele ve ilişkiler içerisinde bulunan komşu ve düşman kavimlerdeki söylemler dikkate alındığında Türklerin savaş ve mücadele esnasında atlarını kullanırken atlarıyla tek vücut oldukları böylelikle alt edilmesi zor bir donanıma dönüştüğü su götürmez bir gerçektir.

⁴² Metin Türkaş, “Divani-i Lügatit-Türk’te Yer Alan ve XI. Yüzyılda Türkler Arasında Oynanan Oyunlar,” *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5, S. 5 (1999): 63.

⁴³ İbrahim Kafesoğlu, “At,” 28.

⁴⁴ Yusuf Halaçoğlu, “At,” *TDVİA*, C. 4 (1991): 29.

⁴⁵ Yusuf Halaçoğlu, “At,” 30.

⁴⁶ Saadetin Yağmur Gömeç, “Türkün Kanatı At,” içinde *Eski Çağdan Modern Çağa At*, ed. İshak Küçükyıldız (2023), 225.

Türk kültür ve mitolojisinde karşımıza çıkan centaur/kentarus karakteri dünya tarihine baktığımızda kendilerinde olmayıp Türklerin at yetiştirme, kullanma, oynama, savaşıma ve ölü gömme geleneklerine kadar içselleştirdiği bir olgu neticesiyle başkaları tarafından Türklere atfedilmiş bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akkaya, Necla, “Mardin Müzesindeki İslami Dönem Sikkelerden Örnekler,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Belek, Kayrat. “Eski Türklerde At ve At Kültürü.” *Gazi Türkiyat* 16 (2015): 111-128.
- Bilge, Evin. “Mardin Artuklu Sikkelerine Yansıyan Hellenistik Semboller.” *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi* 5, S. 2 (2022): 270-283.
- Black, J. *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü; Tanrılar - İfritler – Semboller*. İstanbul: Köprü Kitapları, 2018.
- Bulfinch, Thomas. *Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2012.
- Çaycı, Ahmet. *Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002.
- Çekici, Mithat. “Pers Mitolojisi ve Despotizm Sembolü Zahhâk.” *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 6, S. 3 (2019): 1323-1339.
- Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. Kabalcı Yayınevi, 2015.
- Çoruhlu, Yaşar. *Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016.
- Dawson, Herbert. “Chiron the Centaur.” *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 4, N. 3 (1949): 267-275.
- Dökeroglu Tekdemir, Ö. “Bir Sanat Biçimi Olarak Antropomorfizm.” *Sosyal Bilimler Dergisi* 6, S. 38 (2019): 214-241.
- Durmuş, İlhami. “Türk Kültür Çevresinde At.” *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 5, S. 1 (2021): 1-12.
- Eberhard, Wolfram. *Çin'in Şimal Komşuları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.
- Erhat, Azra. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Esin, Emel. *Türk Sanatında İkonografik Motifler*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2004.
- Graves, Robert. *The Greek Myths*. Harmondsworth: Penguin Books, 1955.
- Green, Alan. *Spanish Prograssive*. 1933.
- Gömeç, Saadettin Yağmur. “Türkün Kanatı At.” içinde *Eski Çağdan Modern Çağa At*, ed. İshak Küçük yıldız, 2023.
- Gürçay, Serdar. “Mitolojilerde Uçan At Motifi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma.” *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi* 5, S. 8 (2019): 37-54.
- Halaçoğlu, Yusuf. “At.” *TDVİA*, C. 4 (1991): 28-31.
- Homeros, *İlyada – Odysseia*. Translated çev. Mümin Semerci. İstanbul: MY Kitap, 2011.
- Kafesoğlu, İbrahim. “At.” *TDVİA*, C. 4 (1991): 26-28.
- Küçük, Mehmet Alparslan. “Geleneksel Türk Dini'ndeki 'Ana / Dişil Ruhlar'a Mitolojik Açından Bakış.” *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2013): 105-134.
- Lawrence, Elizabeth Atwood. “The Centaur: Its History and Meaning in Human Culture.” *The Journal of Popular Culture* 27, N. 4 (1994): 57-69.
- Ögel, Bahaddin. *İslamiyet Öncesi Türk Kültür Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984.
- Ögel, Bahaddin. *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Özketen, Şerife. “Astroloji ve İnsan İradesi Üzerine Bir Değerlendirme.” *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8, S. 16 (2021): 581-595.
- Scobie, Alex. “The Origins of ‘Centaurs’.” *Folklore* 89, N. 2 (1978): 142-147.

- Smith, Charles. P. *The Path of the Centaur: Insights into Facilitating Partnership With Horses to Improve People's Lives*. Yayınlanmamış Doktora Tezi., Prescott College Sustainable Education, 2012.
- Şener, Habib. "David Hume'un Tanrı Anlayışı ve Antropomorfizm Eleştirisi." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11 (2017): 241-269.
- Tekaüt, Aslı, Öksüz, Emine., Güvenç Gülten, ve İyigün Emine. "Kavram Analizi: Yaralı Şifacı." *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi* 7, S. 2 (2024): 579-585.
- Temekoğlu, Ezgi. ve Baş, Ali. "Irak Merkezli Selçuklu Dönemi Minyatürlü Yazmalarında Melek Tasvirleri." *I. Uluslararası Selçuklu Tarihi Coğrafyası (Suriye - Irak - Filistin) Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 637-669. 2020.
- Turan, Hayrunisa. "İslam Sanatında Kantûrus (Kentaur) Tasviri." *Sanat Tarihi Dergisi* 30, S. 1 (2021): 149-173.
- Türktaş, Metin. "Divani-i Lügatit-Türk'te Yer Alan ve XI. Yüzyılda Türkler Arasında Oynanan Oyunlar." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5, S. 5 (1999): 61-65.
- Vickery, John. B. "The Centaur: Myth, History, and Narrative." *The Johns Hopkins University Press* 20, No. 1 (1974): 29-43.
- Zimmer, Heinrich. *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*. İstanbul: Kambalçı Yayınevi, 2004.
- Google. "Centaur." Harry Potter Wiki. Ekim 28, 2024. <https://harrypotter.fandom.com/wiki/Centaur>.
- Google. "Seramik ve Bronz Centaur" Metropolitan Müzesi Websitesi. Kasım 15, 2024. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/249228>.
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/253582>.
- Google. "Terracotta Parça" Metropolitan Müzesi Websitesi. Kasım 15, 2024. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/250470>.
- Google. "Yay Burcu Centaur" Nasreddin Sivasî Tezkiresi. Kasım 15, 2024. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8410888f/f104.item>.
- Google. "Yay Burcu Centaur" Es Sufî'nin Sabit Yıldızları. Kasım 15, 2024. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446297>.

Resim 1: Mardin Müzesi 5309 Envanter numaralı Centaur/kentarus figürlü sikke. (Doç. Dr. Necla Dursun'dan)

Resim 2: Antik Yunan döneminde seramik üzerine uygulama ve madeni eser olarak üretilen centaur/kentarus figürleri. (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/253582>) Erişim Tarihi: 15.11.2024.

Resim 3: Roma döneminde Pişmiş Toprak üzerine kalıp olarak uygulanan (terracotta) centayur/kentarus figürü. (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/250470>) Erişim Tarihi: 15.11.2024.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France, Département des Manuscrits, Persan 174

Resim 4 : Nasreddin Sivasi'nin Tezkiresinde yer alan "Yay" burcu temsili centaur/kentaruslar. (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8410888f/f104.item>) Erişim Tarihi: 15.11.2024.

Resim 5 : Es Sufi'nin Sabit Yıldızları adlı yazma eserinde yer alan centaur/kentaruslar. (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/446297>) Erişim Tarihi: 15.11.2024.